

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ**

**Факультет аудіовізуального мистецтва
Кафедра фотомистецтва та операторської майстерності**

КІНОТЕЛЕОПЕРАТОРСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ

ПРОГРАМА

та навчально-методичні матеріали

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
які навчаються за спеціальністю
021 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво»,
галузь знань 02 «Культура та мистецтво»

**Освітньо-професійна програма
«Кінотелеоператорство»**

Харків, 2026

УДК 778.5(073)
К41

Друкується за рішенням науково-методичної ради ХДАК
(протокол № 14 від 27.04.2026 р.)

Рецензенти:

- Мархайчук Н.В.** кандидат мистецтвознавства, доцент, декан
факультету аудіовізуального мистецтва
Харківської державної академії культури
- Коновалов Д.О.** кандидат філософських наук, старший викладач
кафедри факультету аудіовізуального мистецтва
Харківської державної академії культури

Укладачі:

- ДЕМИДЕНКО** старший викладач кафедри фотомистецтва
Максим Вадимович та операторської майстерності

КІНОТЕЛЕОПЕРАТОРСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ : програма та навч.-метод.
матеріали для здобувачів 2 курсу першого (бакалавр.) рівня вищої освіти, спец.
К41 021 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво», галузь знань 02 «Культура та
мистецтво», освітня програма «Кінотелеоператорство» / М-во культури України,
Харків. держ. акад. культури, Ф-т аудіовізуального мистецтва, Каф. фотомистецтва
та операторської майстерності ; уклад. Демиденко М. В. Харків : ХДАК, 2026. 22 с.

УДК 778.5+075.2](073)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	7
СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	9
ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	10
ТЕМИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ	12
ТЕМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	13 18
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ	
Література до курсу	15
Інтернет-ресурси	16
Фільмографія	16
ДОДАТКИ	
Додаток 1. ПРИКЛАД ОПЕРАТОРСЬКОГО АНАЛІЗУ ФІЛЬМІВ	17
Додаток 2. ПРИКЛАД ОПЕРАТОРСЬКОЇ РОЗКАДРОВКИ (STORYBOARD)	20

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Кінотелеоператорська майстерність» укладена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів за спеціальністю 021 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво». Курс викладається у 3–4 семестрах та базується на знаннях, уміннях і навичках, набутих здобувачами під час вивчення попередніх освітніх компонентів, зокрема: «Вступ до фаху», «Оптика та знімальна техніка», «Історія фотографії», «Основи візуальної грамотності», «Основи майстерності оператора», «Основи режисури аудіовізуальних творів», «Основи фото-, кінокомпозиції», «Світло і композиція», «Основи відеомонтажу», «Теорія і практика монтажу аудіовізуальних творів», «Основи кінодраматургії та сценарної майстерності», «Історія кінематографу», «Переглядовий семінар з операторської майстерності», а також інших дисциплін відповідно до навчального плану.

Обсяг дисципліни у 3-4 семестрах: 330 годин (11 кредитів ECTS), з них:

- ✓ Лекції: 20 годин (10 годин – 3 семестр; 10 годин – 4 семестр).
- ✓ Практичні заняття: 70 годин (30 годин – 3 семестр; 40 годин – 4 семестр).
- ✓ Індивідуальні заняття: 20 годин (10 годин – 3 семестр; 10 годин – 4 семестр).
- ✓ Самостійна робота: 220 годин (100 годин – 3 семестр; 120 годин – 4 семестр).

Мета курсу: формування у здобувачів базових професійних навичок операторської майстерності, необхідних для роботи оператора при створенні аудіовізуальних творів, розвиток візуального мислення, творчих та технічних навичок роботи з камерою, світлом, композицією кадру та організацією знімального процесу.

Відповідно до затвердженого Стандарту вищої освіти за спеціальністю 021 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти дисципліна **забезпечує формування / удосконалення наступних фахових компетентностей:**

- ФК01. Високий рівень виконавської майстерності.
- ФК02. Здатність створювати та реалізувати власні художні концепції у творчо-виробничій діяльності.
- ФК03. Здатність спостерігати, відбирати, розрізняти, типологічно доцільно компонувати, цілеспрямовано формувати і використовувати інформаційний, виразний, образний рівні аудіовізуального твору.
- ФК04. Усвідомлення художньо-естетичної природи аудіовізуального мистецтва.
- ФК05. Усвідомлення взаємозв'язків та взаємозалежності між теорією та практикою аудіовізуального мистецтва та виробництва.
- ФК06. Здатність здійснювати професійну діяльність із застосуванням

сучасних досягнень теорії та методології аудіовізуального мистецтва та виробництва з урахуванням широкого спектру міждисциплінарних зв'язків.

ФК07. Здатність інтерпретувати художній образ аудіовізуальними засобами.

ФК08. Здатність збирати, аналізувати, синтезувати художню інформацію та застосовувати її в практичній діяльності.

ФК10. Здатність здійснювати редакторсько-сценарну / продюсерську/ режисерську/ операторську / звукорежисерську діяльність в сфері аудіовізуального мистецтва та виробництва.

ФК12. Здатність застосовувати традиційні і альтернативні 8 інноваційні технології кінознавчої, творчо-виробничої діяльності.

ФК14. Здатність відстежувати перспективні зміни в сфері аудіовізуального мистецтва, використовуючи оригінальні іншомовні джерела.

ФК15. Вміння опрацювати кінознавчу літературу, узагальнювати та аналізувати аудіовізуальний матеріал, формувати наукові теми та розуміти подальші перспективи розвитку даної проблематики в різних дослідницьких жанрах.

Також курс забезпечує **формування та удосконалення таких програмних результатів навчання** (відповідно до Стандарту вищої освіти за спеціальністю 021 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти):

ПРН 1.	Володіти методами та прийомами редакторсько-сценарної/ продюсерської/ режисерської/ операторської/ звукорежисерської творчо-виробничої діяльності при створенні (виробництві) аудіовізуальних творів
ПРН 3	Володіти методами та навичками роботи зі знімальною та освітлювальною технікою та обладнанням.
ПРН 5	Генерувати нові ідеї для втілення їх в аудіовізуальному творі.
ПРН 7.	Забезпечувати виразність при втіленні авторського задуму аудіовізуального твору
ПРН 8.	Забезпечувати підготовчий, виробничий та пост-виробничий етапи створення (виробництва) аудіовізуальних творів різних видів, жанрів, стилів.
ПРН 10.	Оформлювати виробничу документацію (заявка, календарно-постановочний план, кошторис тощо).
ПРН 11.	Знати, розуміти і використовувати у професійній діяльності концептуально-видові та стилістичні стандарти телевізійного ефіру, вимоги до особливості роботи у прямому ефірі, підготовки телевізійних програм різних жанрів

Методи навчання: Основними методами навчання є методи, що забезпечують поєднання теоретичної підготовки з практичною діяльністю, зокрема: евристичний, інтерактивний, частково-пошуковий та проєктний методи, які сприяють формуванню практичних навичок та розвитку творчого мислення здобувачів. Значна увага приділяється практичним методам навчання, у процесі яких студенти набувають професійних умінь шляхом виконання практичних операторських завдань, роботи зі знімальною та освітлювальною апаратурою, аналізу відзнятого матеріалу та виконання творчих вправ.

Важливу роль відіграють традиційні методи навчання: інформаційно-рецептивний, репродуктивний та творчо-пошуковий, які забезпечують засвоєння теоретичного матеріалу, систематизацію знань та їх застосування у процесі виконання практичних і творчих завдань.

Форми контролю

Вид контролю	Методи контролю
Поточний	моніторинг знань та умінь на індивідуальних заняттях, перевірка самостійної роботи здобувачів, модульні перегляди та обговорення творчих робіт
Підсумковий контроль	залік, іспит (творчий перегляд)

Поточний контроль здійснюється під час аудиторних занять. Перевірка та поточне оцінювання рівня знань включає перевірку теоретичного матеріалу, виконання практичних завдань, аналіз відзнятого матеріалу, а також здатність здобувачів до творчого мислення та самостійної роботи. Оцінка поточного контролю формується на основі результатів виконання практичних завдань, індивідуальних і групових робіт. Наприкінці семестру всі отримані бали підсумовуються, а середня оцінка за теми та розділи стає підсумковим результатом поточного контролю. Передбачається перевірка самостійної роботи здобувачів у межах окремих модулів дисципліни та проводиться у формі модульних переглядів творчих робіт, індивідуальних завдань та їх обговорення.

Підсумкове оцінювання:

3 семестр – залік,

4 семестр – іспит (творчий перегляд).

Залік передбачає виконання творчих завдань та демонстрацію практичних навичок, отриманих під час вивчення дисципліни.

Іспит проводиться у формі **творчого перегляду** та захисту практичних робіт студента.

Підсумковий контроль передбачає презентацію та обговорення виконаних творчих завдань, відеоробіт, операторських етюдів, а також захист операторської експлікації до підсумкового проєкту. Оцінювання здійснюється з урахуванням рівня володіння студентом засобами композиції, світла, кольору, руху камери, монтажного мислення та здатності обґрунтовувати власні творчі рішення.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Кінотелеоператорська майстерність» є фаховим практичним курсом, спрямованим на формування у студентів професійних знань і навичок операторської роботи в аудіовізуальному виробництві. Курс розкриває художньо-технологічні принципи побудови кадру, світла, руху камери, кольорового рішення та операторської концепції, що формують візуальну мову сучасного кіно й телебачення. Програма дисципліни складається з двох розділів, що охоплюють основи візуальне мислення оператора та творчі й технологічні аспекти операторської діяльності. У межах курсу студенти опановують принципи композиції кадру, роботи зі світлом і кольором, оптикою та рухом камери, а також набувають навичок монтажного мислення, роботи з актором, документальної та натурної зйомки, розробки операторської експлікації та створення власної візуальної концепції. Кожна тема курсу включає лекційні, практичні, індивідуальні заняття та самостійні види роботи, спрямовані на поєднання теоретичних знань із практичними навичками. Особлива увага приділяється розвитку творчого мислення студента, формуванню вміння аналізувати зображення та приймати самостійні художньо-технічні рішення. У процесі навчання студенти виконують комплекс практичних вправ, творчих етюдів, аналітичних завдань та індивідуальних проєктів, результатом яких є формування професійного портфоліо та підготовка до виконання курсових і дипломних робіт.

РОЗДІЛ 1.

ОСНОВИ ЗОБРАЖАЛЬНОГО МИСЛЕННЯ ОПЕРАТОРА

Перший розділ дисципліни присвячений формуванню образотворчого мислення оператора, розвитку вміння бачити й аналізувати зображення, працювати з композицією, світлом, кольором і рухом камери як виражальними засобами. У межах розділу студенти опановують основні елементи візуальної мови екрану, вивчають закономірності побудови кадру, принципи роботи з оптикою та освітленням, а також роль кольору і руху камери у створенні емоційного та драматургічного змісту кадру.

Тема 1. Природа зображення і візуальне мислення оператора.

Вступ до професії оператора як художника, що мислить світлом і простором. Аналіз природи екранного образу, його складників — кадру, плану, кольору, ритму. Розгляд ролі оператора як співавтора візуального нарративу. Поняття візуальної драматургії та специфіка мислення через зображення. Формування вміння бачити світ у термінах світла, тону, об'єму й ритму.

Тема 2. Композиція кадру: рівновага, ритм, простір.

Композиція як фундамент операторської виразності. Закони рівноваги та гармонії, поняття композиційного центру, балансу світлих і темних мас, руху погляду. Статичні й динамічні композиційні структури. Використання діагоналей, глибини, контрасту й кольору у побудові зображення. Вплив формату кадру та пропорцій екрану на композиційне рішення.

Тема 3. Камера та об'єктив: оптика як виражальний інструмент.

Основні характеристики об'єктивів: фокусна відстань, діафрагма, кут зору, глибина різкості. Вплив оптики на перспективу, простір і пропорції об'єктів. Використання різних типів об'єктивів як засобу емоційної виразності. Вибір оптики залежно від драматургічного завдання сцени.

Тема 4. Світло як елемент драматургії.

Природа світла у кіно. Види світла: малююче, моделююче, контрове, заповнювальне, фонове. Жорстке і м'яке світло, контраст і тональна структура кадру. Світло як засіб створення об'єму, атмосфери та емоційного стану сцени. Основні схеми освітлення.

Тема 5. Колір і візуальна атмосфера.

Колір як емоційний і драматургічний елемент кадру. Теплі й холодні кольори, колірний контраст і колірна гармонія. Побудова кольорової атмосфери сцени. Основи кольорокорекції та кольорового рішення аудіовізуального твору.

Тема 6. Рух камери як засіб емоційного впливу.

Статичний і динамічний кадр. Основні види руху камери: панорама, наїзд, від'їзд, трекінг, handheld, steadicam. Рух камери як засіб розкриття простору, психології сцени та ритму епізоду. Взаємозв'язок руху камери і драматургії.

РОЗДІЛ 2.

ТВОРЧІ ТА ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОПЕРАТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Другий розділ дисципліни присвячений формуванню професійних навичок оператора у процесі створення аудіовізуального твору, розвитку монтажного мислення, вмінню працювати з простором, актором, документальним матеріалом та натурними умовами зйомки. У межах розділу розглядаються питання взаємодії оператора з режисером, побудови візуальної

логіки сцени, створення операторської концепції та формування індивідуального стилю. Особлива увага приділяється практичним аспектам роботи оператора у різних умовах зйомки — у павільйоні, на натурі, у документальному середовищі, а також питанням організації знімального процесу та прийняття художньо-технічних рішень відповідно до режисерського задуму.

Тема 7. Монтажне мислення та візуальна логіка.

Монтажне мислення як складова професійної культури оператора. Планування зйомки з урахуванням монтажу, правило 180 градусів, напрями руху та погляду в кадрі. Види монтажних переходів, монтаж за рухом і поглядом, монтажна безперервність дії. Вплив крупності плану і ритму монтажу на сприйняття сцени. Формування вміння мислити сценою, а не окремим кадром.

Тема 8. Робота з простором і перспективою.

Простір як художня категорія у кіно. Типи перспективи — лінійна, повітряна, тональна, кольорова, динамічна — та способи їх створення засобами світла, кольору, композиції та оптики. Побудова переднього, середнього і заднього планів. Використання глибини простору для створення драматургічного ефекту.

Тема 9. Людина у кадрі: актор і оператор.

Психологія взаємодії оператора з актором. Передавання емоційного стану персонажа через світло, ракурс, крупність плану, рух камери та колір. Особливості зйомки портрета, діалогу, групових сцен. Роль оператора у створенні екранного образу персонажа.

Тема 10. Документальна та репортажна зйомка.

Особливості роботи оператора в умовах реального середовища. Непостановочна зйомка, спостережний метод, handheld-зйомка. Робота зі світлом у реальних умовах, реакція на подію, побудова візуальної драматургії у документальному кіно. Етичні аспекти документальної зйомки.

Тема 11. Зйомка у натурних умовах і підбір локацій.

Організаційні та технічні аспекти роботи на натурі. Аналіз природного освітлення, баланс білого, вплив часу доби, погоди та простору на зображення. Використання відбивачів, розсіювачів, фільтрів. Вибір локації відповідно до драматургічного завдання.

Тема 12. Операторська концепція та авторський стиль.

Побудова візуальної концепції аудіовізуального твору на основі сценарію. Узгодження операторського рішення з режисерським задумом. Вибір стилістики світла, кольору, руху камери та оптики. Формування

індивідуального стилю оператора. Розробка операторської експлікації як основного творчо-технічного документа оператора.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

тижн і	Назва розділів і тем	Кількість годин (денна форма)				
		усь о го	у тому числі			
			лек	пр	інд	сам
	1	2	3	4	6	7
Семестр 3						
Розділ 1. Основи образотворчого мислення оператора						
1-2	Тема 1. Природа зображення і візуальне мислення оператора.		1	5	1	16
3-4	Тема 2. Композиція кадру: рівновага, ритм, простір.		1	5	1	16
5-6	Тема 3. Камера та об'єктив: оптика як виражальний інструмент.		1	5	2	16
7-8	Тема 4. Світло як елемент драматургії.		1	5	2	16
9-10	Тема 5. Колір і візуальна атмосфера.		2	5	2	18
11-12	Тема 6. Рух камери як засіб емоційного впливу.		2	5	2	18
	Разом:	15 0	10	30	1 0	100
Семестр 4						
Розділ 2. Творчі та технологічні аспекти операторської діяльності						
1-2	Тема 7. Монтажне мислення та візуальна логіка.		1	6	1	15
3-4	Тема 8. Робота з простором і перспективою.		1	6	1	15
5-6	Тема 9. Людина у кадрі: актор і оператор.		1	6	2	15
7-8	Тема 10. Документальна та репортажна зйомка.		1	6	2	15
9-10	Тема 11. Зйомка у натурних умовах і підбір локацій.		2	8	2	30
11-12	Тема 12. Операторська концепція та авторський стиль.		2	8	2	30
	Разом:	18 0	10	40	1 0	120
	Всього разом:	33 0	20	70	2 0	220

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичні заняття з дисципліни «Кінотелеоператорська майстерність» спрямовані на формування у студентів професійних навичок роботи з камерою, світлом, композицією кадру, кольором та рухом камери. Практичні заняття передбачають виконання комплексу вправ і творчих завдань, спрямованих на формування образотворчого мислення оператора та вміння використовувати технічні засоби як інструмент художнього вираження.

У процесі практичних занять студенти виконують знімальні вправи, творчі етюди, навчальні постановки, працюють із освітлювальним обладнанням, камерою, оптикою, а також аналізують відзнятий матеріал. Практичні заняття тісно пов'язані з лекційним матеріалом і спрямовані на закріплення теоретичних знань у практичній діяльності.

Форми проведення практичних занять:

- виконання навчальних знімальних вправ;
- постановочні етюди;
- робота зі світловими схемами;
- вправи з композиції кадру;
- зйомка діалогу та мізансцени;
- документальні спостереження;
- аналіз фрагментів фільмів;
- перегляд і обговорення студентських робіт.

Результатом практичних занять є:

- виконані знімальні вправи;
- творчі етюди;
- відеороботи;
- серії фотографій;
- схеми освітлення;
- операторські експлікації;
- формування індивідуального портфоліо студента.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Семестр 3		
1	Тема 1. Ознайомлення з візуальною природою екранного зображення. Аналіз зразків операторської роботи. Побудова простого кадру за законами рівноваги та композиційного центру. Розбір понять «кадр», «план», «ракурс», «ритм».	5
2	Тема 2. Композиційні прийоми у кадрі. Практика побудови симетричної, асиметричної, діагональної та глибинної композиції. Використання геометрії простору, кольорового контрасту й перспективи для створення емоційного ефекту.	5
3	Тема 3. Робота з камерою та об'єктивами. Вправи зі зміни фокусної відстані, глибини різкості та діафрагми. Порівняння ширококутної, нормальної та довгофокусної оптики. Зйомка одного сюжету різними об'єктивами.	5
4	Тема 4. Світло як інструмент формування настрою. Створення класичних схем освітлення (Rembrandt, Split, Butterfly, Loop).	5

	Робота з контровим і заповнювальним світлом. Практичне завдання: портрет із трьох джерел світла.	
5	Тема 5. Кольорова атмосфера кадру. Побудова емоційних станів через колір. Практика поєднання теплого й холодного світла. Експерименти з кольоровими фільтрами та гелями.	5
6	Тема 6. Рух камери та його драматургія. Виконання панорам, трекінгу, зйомки зі стедікама або штатива. Завдання: створити коротку сцену, де рух камери розкриває внутрішній стан персонажа.	5
	Разом за 3 сем.:	30
	Семестр 4	
7	Тема 7. Зйомка монтажної сцени. Вправи з планування серії кадрів, дотримання правило 180°, напрямів погляду та монтажної сумісності. Практична вправа: короткий діалог у три плани.	6
8	Тема 8. Робота з простором і перспективою. Побудова простору у кадрі за допомогою світла, масштабу, кольору і тону. Практика створення ефекту глибини. Зйомка сцени з використанням переднього, середнього і заднього планів.	6
9	Тема 9. Людина у кадрі: портрет і взаємодія з актором. Зйомка портрета з різними фокусними відстанями та освітленням. Завдання: передати емоційний стан персонажа без діалогу через світло і композицію.	6
10	Тема 10. Документальна та репортажна зйомка. Робота у реальному середовищі. Пошук кадру в дії, handheld-зйомка, імпровізація світла. Практична вправа: короткий спостережний епізод (до 1 хв).	6
11	Тема 11. Зйомка на природі. Аналіз природного освітлення, робота з відбивачами та фільтрами. Практична вправа: побудова кадру при різних умовах дня (ранок, полудень, вечір).	8
12	Тема 12. Створення операторської концепції короткої сцени. Розробка й реалізація творчої ідеї. Вибір стилістики світла, кольору, руху камери. Зйомка короткого фрагмента як підсумкової роботи.	8
	Разом за 4 сем.:	40
	Усього:	70

ТЕМИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

Індивідуальні заняття проводяться з метою поглиблення знань і навичок студентів, розвитку індивідуального творчого мислення, а також роботи над індивідуальними операторськими завданнями та творчими проектами.

Під час індивідуальних занять викладач працює зі студентом над аналізом виконаних практичних робіт, допомагає у розробці операторських рішень, експлікацій, розкадровок, схем освітлення, підборі оптики та візуального стилю майбутніх зйомок.

Основні форми індивідуальної роботи:

- консультації щодо виконання практичних завдань;
- аналіз студентських робіт;
- допомога у розробці операторської експлікації;
- робота над композиційним і світловим рішенням сцени;
- підготовка до модульних переглядів;
- підготовка до підсумкової творчої роботи.

Результатом індивідуальних занять є:

- операторські експлікації;
- розкадровки;
- світлові схеми;
- moodboard-и;
- індивідуальні творчі роботи;
- підготовка підсумкового відеопроєкту.

Назва теми	Кількість годин
Семестр 3	
Тема 1. Візуальний аналіз обраного фільму або оператора. Теоретично-практична робота з дослідження візуальної мови видатного кінематографіста (Свідзінський, Любеч, Деакінс, Лубенський тощо).	1
Тема 2. Побудова власної композиційної серії кадрів. Фотографічна вправа на створення серії кадрів за принципом ритму, рівноваги та зміщеного центру уваги.	1
Тема 3. Світлове дослідження портрета. Розробка власної схеми освітлення для різних типів обличчя. Вибір світлової домінанти для створення характеру..	2
Тема 4. Вправа «Один об'єкт – три настрої». Зйомка одного об'єкта у трьох різних емоційних станах (через зміну світла, кольору, точки зйомки).	2
Тема 5. Практика колірної сценарію. Розробка кольорової палітри короткого фрагмента. Побудова moodboard і LUT-профілю для візуального узгодження сцени.	2
Тема 6. Рух камери як мова кадру. Самостійна розробка руху камери у короткому фрагменті (панорама, об'їзд, zoom, handheld). Завдання — досягнути виразного ритму.	2
Разом за 3 сем:	10
Семестр 4	
Тема 7. Монтажна логіка: підготовка короткої сцени. Планування зйомки з урахуванням монтажних зв'язків. Побудова серії планів (wide, medium, close-up).	1

Тема 8. Зйомка сцени з актором. Підготовка світлової карти сцени, пошук емоційного тону. Зйомка фрагмента з драматичним розвитком.	1
Тема 9. Документальний ескіз. Створення короткого (до 1 хв) документального замальовку — людина, місце, подія. Акцент — спостереження, ритм, природне світло.	2
Тема 10. Натурна сцена: світло і композиція. Вибір локації, аналіз освітлення, побудова кадру з урахуванням природних джерел.	2
Тема 11. Міні-етюд «Колір як емоція». Зйомка короткого епізоду (до 30 сек), де колір виконує драматургічну функцію.	2
Тема 12. Операторська експлікація до творчого проєкту. Письмова і практична підготовка до фінальної зйомки — опис концепції, стилістики, технічного рішення, візуальної метафори.	2
Разом за 4 сем.:	10
Разом:	20

ТЕМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота студентів є важливою складовою навчального процесу та спрямована на розвиток візуального мислення, спостережливості, творчих навичок і вміння самостійно приймати художні та технічні рішення.

Самостійна робота передбачає опрацювання теоретичної літератури, перегляд і аналіз фільмів, виконання творчих фото- та відеозавдань, створення візуальних досліджень, moodboard-ів, операторських експлікацій, а також підготовку до практичних занять.

Форми самостійної роботи:

- перегляд і аналіз фільмів;
- виконання фото- і відеоетюдів;
- написання аналітичних робіт;
- створення moodboard-ів;
- розробка операторських експлікацій;
- підготовка презентацій;
- вивчення професійної літератури;
- візуальні дослідження світла, кольору, композиції;
- підготовка до модульного контролю.

Основні завдання самостійної роботи:

- навчитися аналізувати екранне зображення;
- розвинути відчуття композиції, світла і кольору;
- навчитися працювати з візуальними референсами;
- сформувати індивідуальне візуальне мислення;
- підготувати матеріали для практичних занять;

- сформувати індивідуальне портфоліо.

Результати самостійної роботи:

- письмові роботи;
- презентації;
- фото- та відеоматеріали;
- moodboard-и;
- розкадровки;
- операторські експлікації;
- творчі відеороботи.

Назва теми	Кількість годин
СЕМЕСТР 3	
Тема 1. Аналіз візуальної мови сучасного кіно. Дослідити особливості кадрування, освітлення та руху камери в одному з сучасних фільмів (українському або зарубіжному). Написати аналітичну довідку (1–2 стор.) із визначенням прийомів, які формують індивідуальний стиль оператора.	16
Тема 2. Природа світла в операторській роботі. Теоретично опрацювати поняття “якість світла”, “контраст”, “світловий малюнок”. Підготувати есе з прикладами з кіно чи власної практики, де світло виконує драматургічну функцію.	16
Тема 3. Композиційний аналіз класичного кінофільму. Вибрати фрагмент з класичного українського чи світового кіно (наприклад, Тіні забутих предків С. Параджанова або In the Mood for Love В. Кар-Вая) і проаналізувати побудову кадру, ритм планів, баланс світла й кольору.	16
Тема 4. Типи об’єктів і виражальні можливості фокусної відстані. Опрацювати літературу про оптичні характеристики об’єктів. Підготувати порівняльну таблицю фокусних відстаней і їхнього впливу на перспективу, пропорції об’єктів і композицію кадру.	16
Тема 5. Естетика кольору в кіно. Дослідити психологічний і драматургічний вплив кольору. Зробити візуальний колаж (moodboard) до обраного сюжету, визначивши колірну гамму, що відповідає його емоційному змісту.	18
Тема 6. Світло і колір у творчості українських операторів. Ознайомитися з роботами українських операторів — Сергія Михальчука, Юрія Короля, Володимира Іванова, Богдана Вержбицького. Написати аналітичну нотатку про особливості їхнього світлового та колірнього стилю.	18
Разом за 3 сем.:	100
СЕМЕСТР 4	
Тема 7. Монтажне мислення оператора. Опрацювати матеріал про правило 180°, монтаж по руху й погляду, безперервність дії. Скласти власний “план зйомки” короткої сцени з трьох планів, що логічно монтуються між собою.	15
Тема 8. Простір і перспектива у візуальному мистецтві. Провести порівняльний аналіз побудови простору у живописі, фотографії та кіно. Підготувати коротку доповідь (1 стор.) із прикладами, як оператор досягає ефекту глибини та об’єму.	15
Тема 9. Робота з актором у кадрі. Проаналізувати фрагмент із художнього фільму (українського або світового), де акторська гра підсилена операторським рішенням. Описати, які ракурси, крупності та освітлення використовуються для вираження емоцій.	15

Тема 10. Документальна зйомка: спостереження та етика. Ознайомитися з етичними аспектами документальної зйомки. Написати короткий рефлексивний текст про межу між спостереженням і втручанням оператора в подію.	15
Тема 11. Натурне світло: закономірності і прийоми. Провести власні спостереження за зміною світла протягом дня (ранок, полудень, вечір). Описати, як це впливає на колір і фактуру об'єктів. Розробити рекомендації для вибору часу зйомки.	30
Тема 12. Операторська концепція як елемент режисерського задуму. Розробити письмовий варіант операторської експлікації до короткої сцени (1–2 стор.): опис стилю, світлового рішення, кольорової палітри, руху камери та емоційного підтексту.	30
Разом за 4 сем.:	120
Разом:	220

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

ЛІТЕРАТУРА ОBOB'ЯЗKOBA:

1. Блок Б. Візуальне оповідання. Створення візуальної структури фільму, телебачення та цифрових медіа. Київ : ArtHuss, 2019.
2. Браун Блейн. Кінематографія. Теорія і практика. Київ : ArtHuss, 2020.
3. Mascelli Joseph V. The Five C's of Cinematography. Los Angeles : Silman-James Press, 1998.
4. Brown Blain. Cinematography: Theory and Practice: Image Making for Cinematographers and Directors. Routledge, 2021.
5. Alton John. Painting with Light. University of California Press, 2013 (перевидання).
6. Malkiewicz Kris. Film Lighting: Talks with Hollywood's Cinematographers and Gaffers. Simon & Schuster.
7. Bordwell David, Thompson Kristin. Film Art: An Introduction. McGraw-Hill Education.

ЛІТЕРАТУРА ДОДАТКОВА:

8. Брюховецька Л. І. Кіномистецтво : навч. посіб. Київ : Логос, 2011.
9. Горпенко В. Г. Архітектоніка фільму. Київ : ДІТМ, 2000.
10. Десятник Г. Від задуму до екрана. Київ : КНУ, 2015.
11. Зубавіна І. Б. Час і простір у кінематографі. Київ : Щек, 2008.
12. Горевалов С., Десятник Г. Вступ до спеціальності «Кіно-, телемистецтво». Київ : КНУ, 2014.

Інтернет-ресурси:

13. American Cinematographer Magazine — <https://theasc.com>
14. ARRI Academy — <https://www.arri.com/en/learn-help/arri-academy>
15. Cooke Optics TV — <https://www.cookeoptics.tv>
16. Frame.io Insider — <https://blog.frame.io>
17. No Film School — <https://nofilmschool.com>
18. British Cinematographer Magazine — <https://britishcinematographer.co.uk>

Рекомендована фільмографія для аналізу операторської роботи:

19. Citizen Kane (1941), оператор Gregg Toland
20. The Godfather (1972), оператор Gordon Willis
21. Stalker (1979), оператор Олександр Княжинський
22. Blade Runner 2049 (2017), оператор Roger Deakins
23. 1917 (2019), оператор Roger Deakins
24. The Revenant (2015), оператор Emmanuel Lubezki
25. Roma (2018), оператор Alfonso Cuarón
26. Ida (2013), оператор Łukasz Żal
27. Children of Men (2006), оператор Emmanuel Lubezki
28. The Tree of Life (2011), оператор Emmanuel Lubezki

ДОДАТОК 1

ПРИКЛАД ОПЕРАТОРСЬКОГО АНАЛІЗУ ФІЛЬМІВ

Назва проєкту: «_____»

Жанр: короткометражний фільм / документальний фільм / соціальний ролик / телепрограма

Хронометраж: ____ хв

Режисер: _____

Оператор: _____

1. ЗАГАЛЬНА ВІЗУАЛЬНА КОНЦЕПЦІЯ

Візуальне рішення фільму будується на принципі _____.

Основна ідея візуального рішення полягає у створенні атмосфери _____ через _____ використання _____ (світла, кольору, композиції, руху камери).

Візуальний стиль: реалістичний / стилізований / документальний / контрастний / мінімалістичний / поетичний
референси: (вказати фільми або операторів) _____

Основні виражальні засоби:

композиція: _____

світло: _____

колір: _____

рух камери: _____

оптика: _____

2. КОЛЬОРОВЕ РІШЕННЯ

Кольорова гамма фільму:

основні кольори: _____

домінуючий колір: _____

контрастні кольори: _____

Емоційна характеристика кольору: тепла / холодна / нейтральна / контрастна / монохромна

Зміна кольорового рішення протягом фільму:

початок: _____

середина: _____

фінал: _____

3. СВІТЛОВЕ РІШЕННЯ

Основний принцип освітлення: природне світло / стилізоване / контрастне / м'яке / жорстке

Основні світлові схеми:

- портрет — _____
- діалог — _____
- загальний план — _____
- нічна сцена — _____

Світло використовується для:

- створення об'єму
- створення атмосфери
- виділення персонажа
- створення драматургічного акценту

4. ОПТИКА

Планується використання об'єктивів:

ширококутний — для _____

нормальний — для _____

довгофокусний — для _____

Глибина різкості: мала / середня / велика

(використовується для _____)

5. РУХ КАМЕРИ

У фільмі використовуються такі види руху камери:

- статичний кадр
- панорама
- наїзд / від'їзд
- рух камери за персонажем
- handheld
- steadicam / стабілізатор / штатив

Рух камери використовується для:

- розкриття простору
- передачі емоційного стану героя
- створення динаміки сцени
- створення ефекту присутності

6. КОМПОЗИЦІЙНЕ РІШЕННЯ

Композиція кадру будується за принципами:

- правило третин
- симетрія / асиметрія
- використання переднього плану
- глибина кадру
- діагональні композиції
- кадрування через предмети

Композиція використовується для:

- виділення головного об'єкта
- створення напруги / спокою
- передачі психологічного стану героя

7. ВИСНОВОК

Візуальне рішення фільму спрямоване на створення _____
 атмосфери та розкриття _____ через використання
 _____ (світла, кольору, композиції, руху камери та оптики).

Додаток 2

ПРИКЛАД ОПЕРАТОРСЬКОЇ РОЗКАДРОВКИ (STORYBOARD)

Розкадровка є одним із основних підготовчих документів оператора і режисера, що відображає візуальне рішення сцени та послідовність кадрів. Розкадровка дозволяє заздалегідь визначити композицію кадру, крупність плану, ракурс, рух камери, розташування персонажів і джерел світла.

Операторська розкадровка виконується у вигляді серії ескізів (кадрів), до кожного з яких додається технічний опис параметрів зйомки.

ФОРМА ТАБЛИЦІ РОЗКАДРОВКИ

№ кадру	Ескіз кадру	Крупність плану	Ракурс	Рух камери	Опис дії	Тривалість
1	(ескіз)	Загальний	На рівні очей	Статика	Герой заходить у кімнату	5 с.
2	(ескіз)	Середній	3/4	Панорама	Герой підходить до столу	6 с.
3	(ескіз)	Крупний	Нижній	Статика	Герой бере предмет	4 с.
4	(ескіз)	Деталь	Верхній	Наїзд	Рука з предметом	3 с.
5	(ескіз)	Загальний	Діагональний	Від'їзд	Герой виходить	5 с.

ПОЯСНЕННЯ ДО РОЗКАДРОВКИ

- **№ кадру** — порядковий номер кадру.
- **Ескіз кадру** — схематичне зображення композиції кадру (розташування персонажів, предметів, напрям руху).
- **Крупність плану** — загальний, середній, крупний, деталь.
- **Ракурс** — верхній, нижній, на рівні очей, діагональний.
- **Рух камери** — статика, панорама, наїзд, від'їзд, рух камери, handheld, steadicam.
- **Опис дії** — що відбувається у кадрі.
- **Тривалість** — приблизна тривалість кадру.

Навчальне електронне видання

КІНООПЕРАТОРСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ

Програма та навчально-методичні матеріали
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, які навчаються
за спеціальністю 021 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво»,
галузь знань 02 «Культура та мистецтво».
Освітня програма «Кінотелеоператорство»

Укладач:

Демиденко Максим Вадимович

старший викладач кафедри фотомистецтва та операторської майстерності

Видається в авторській редакції

Комп'ютерний набір М.В. Демиденко

Адреса видавця:

ХДАК, Україна, 61057, м. Харків, Бурсацький узвіз, 4
тел. (057)731-13-85. e-mail: nmr-academy@xdak.ukr.education